

Kulturmiljöanalys

Del av Aspudden 2:1

Stockholms stad

white

Objekt	Beställare	Omslagsbild	Ansvarig	Handläggare
Objekt: Del av Aspudden 2:1 Adress: Schlytersvägen och Sifridsvägen Kommun: Stockholms Stad Landskap: Uppland Län: Stockholms län	Järntorget AB Kontaktperson: Fredrik Brehmer	Flygfotografi av Oscar Bladh, Aspudden med punkthus på toppen av Varnhemsparken, uppskattat år 1950 Motstående sida: Flygfotografi av Oscar Bladh, Aspudden österut, med planområdet till vänster ännu obebyggd berghälls- och skogsmark, uppskattat år 1935.	Jan Perotti <i>Ansvarig antikvarie och uppdragsledare</i> White Arkitekter AB Östgötagatan 100, Stockholm Tel. +46 8 402 25 79 jan.perotti@white.se	Malin Belfrage <i>Arkitekt</i> Tel. +46 8 518 365 59 malin.belfrage@white.se

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund och omfattning	4
Kulturmiljöanalys	4
Kulturhistoriskt värde	4
Kulturhistorisk karaktärisering	4
Författningsskydd	6
Övriga ställningstaganden	6
Historik	8
Karakterisering	10
Kulturhistorisk värdering	12
Förhållningssätt	13

Inledning

BAKGRUND OCH OMFATTNING

White arkitekter AB har på uppdrag av Järntorget utfört en kulturmiljöanalys för del av fastigheten Aspudden 2:1. Analysen utförs inom detaljplanarbetet för ny bostadsbebyggelse på ett avgränsat område inom Aspudden 2:1. Området innefattar delar av Varnhemsparken och Vadstenalunden, i anslutning till Schlytersvägen och Sigfridsvägen.

Aspudden genomgår idag en stor förändring, där flera parallella planprocesser syftar till att förtäta området och tillskapa nya bostadsmiljöer i ett centralt läge i Stockholm. Det aktuella planarbetet syftar till att förtäta parkmark i direkt anslutning till Aspuddens centrala stråk längs Hägerstensvägen och Aspuddens tunnelbanestation.

Kulturmiljöanalysen redovisad i denna rapport utgår ifrån arkivmaterial, databaser, litteratur och platsbesök. Analysen fokuserar på helhetsmiljön och historiska avtryck som avtecknar sig i den fysiska miljön på den aktuella fastigheten och i närliggande bebyggelse.

Geografisk avgränsning

Kulturmiljöanalysen har i princip samma geografiska avgränsning som den pågående detaljplanen för aktuell del av Aspudden 2:1. För en mer konkret analys, med förutsättningar som påverkar kulturmiljön, har även delar utanför detaljplanens gräns inkluderats.

KULTURMILJÖANALYS

Dokumentet *Kulturmiljöanalys* är avsett att fungera som verktyg i en förstudie eller under projekteringsfasen, när ett område eller en byggnad står inför en förändring. Det visar på grundläggande förhållningssätt för aktuellt kulturarv.

I kulturmiljöanalysen beskrivs den historiska utvecklingen och hur den befintliga miljön vuxit fram. Dokumentets syftet är att, utifrån det historiska materialet, beskriva områdets tillgångar i form av kulturhistoriska värden och karaktärsdrag. Betydelsefulla siktavinklar och upplevelsemässiga kvalitéer analyseras samt sätts i relation till eventuella kulturhistoriska skydd. Slutligen redogörs för förhållningssätt och riktlinjer.

KULTURHISTORISKT VÄRDE

Kulturhistoriskt värde avser företeelsers förmåga att förmedla kunskap och förståelse om historiska skeden, sammanhang och människors livsvillkor över tid. Det kan omfatta såväl upplevelser som historisk fakta eller berättelser förknippade med ett objekt eller område.

En byggnads och ett områdes kulturhistoriska värde hänvisar till flera delar i Plan- och bygglagen, PBL, bl.a. PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 9 och 13 §§. Det är dock inte fastställt vare sig i lagtext eller rättspraxis vad kulturhistoriskt värde är.

Värderingen i denna analys utgår från arkiv- och litteraturstudier samt en nulägesbedömning av områdets värde idag. I arbetet har olika bedömningsgrunder vägts samman och fungerat som grund för värderingen. Grundläggande är Riksantikvarieämbetet *Plattform* samt modell *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* av Axel Unnerbäck. Modellen bygger på att det kulturhistoriska värdet är uppbyggt av dokumentvärden, upplevelsevärden och förstärkande värden. För analys av stadsrummet har delar av Lynch analysmodell använts.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRISERING

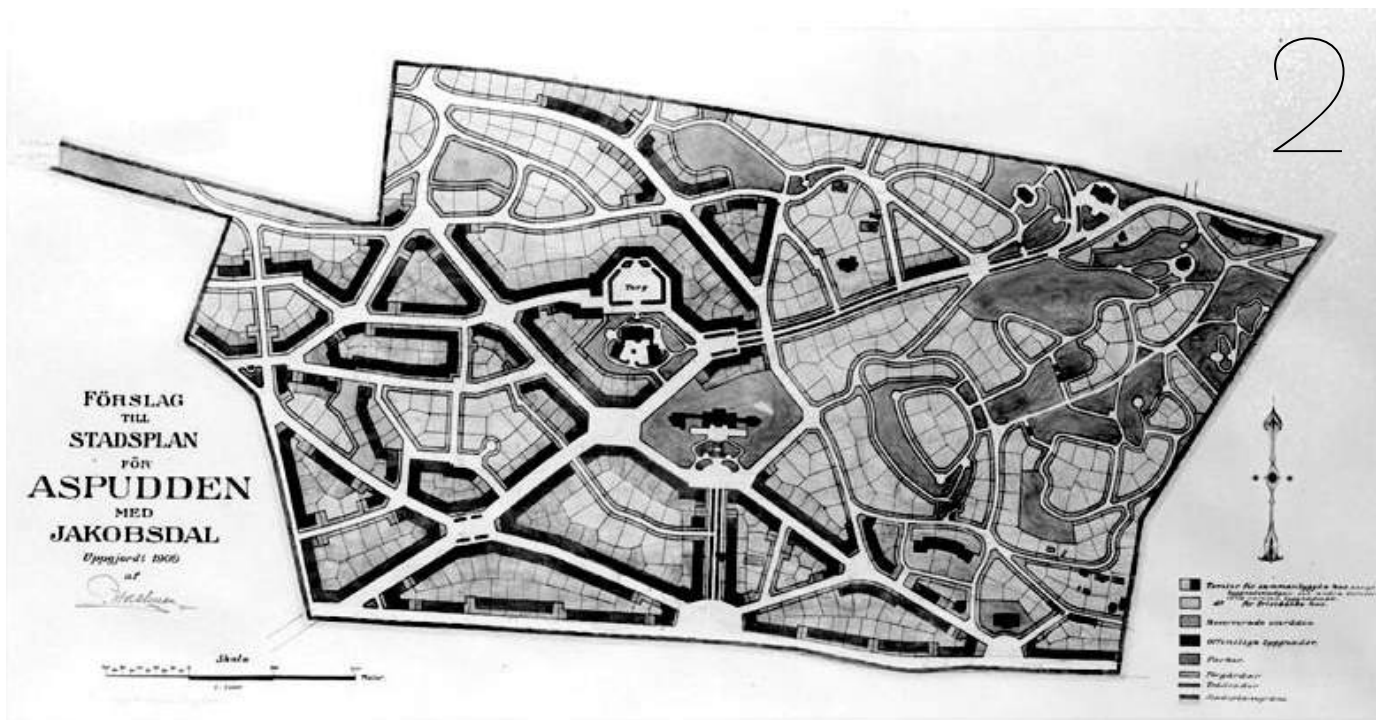
Byggnaders och bebyggelseområdets karaktärsdrag är en hänvisning till PBL 2 kap 6 §. Genom att ta hänsyn till karaktärsdragen värnas bebyggelseområdets historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden. Därmed undviks förvanskning i enlighet med PBL 8 kap 13 §. En kulturhistorisk karaktärisering syftar således till att ange vilka kulturhistoriska karaktärsdrag ett bebyggelseområde har, så att dessa kan värnas särskilt.

För beskrivning av det aktuella området inom fastigheten Aspudden 2:1, dess omgivning och karaktärsdrag har Boverkets *Checklista karaktärsdrag* använts. Dessutom har Lynch modell använts som identifierar strukturer så som stråk, gränser, noder och landmärken.

1. Ortofoto 2019, utsnitt över aktuellt område för kulturmiljöanalys. Källa: GeoLex Lantmäteriet

2. Bebyggelsemönster i Per Olof Hallmans förslag till stadsplan för Aspudden 1909. Källa: Digitala Stadsmuseet.

FÖRFATTNINGSSKYDD

Detaljplaner

Det aktuella området inom Aspudden 2:1 omfattas idag av två detaljplaner: pl 3196, som trädde i kraft 1946 och pl 3040, som trädde i kraft 1944.

Pl 3196 berör fastigheterna Aspudden 2:1, Snöskatan 1, Skrattmåsen 1 och Spillkråkan 3.

Pl 3040 berör fastigheterna Bamburöret 2, Kräklan 7, Doppingen 4, Doppingen 5, Doppingen 2, Doppingen 3, Pekpinnen 2, Spanskröret 2, Pekpinnen 1, Kräklan 5, Pekpinnen 3, Aspudden 2:1, Kräklan 3, Kräklan 6, Spanskröret 1, Doppingen 1 samt Kräklan 4.

Området är markerat som parkmark eller planerad allmän plats, vilket innebär att marken är helt eller till viss del anlagd och kräver skötsel. Parkanvändningen i detaljplan förutsätter skötsel av området enligt skötselplan eller enligt ortens sed. En park är inte avsedd för bebyggelse, men komplement som behövs för platsens skötsel och bruk ingår i användningen. Som komplement räknas bland annat förvaringsmöjligheter kopplat till parkens service- och skötselbehov, gång- och cykelvägar, planteringar, mindre lekplatser, mindre ytor för idrott, scener, kiosker, toaletter med mera.

Byggnadsminne

Inom området finns inga byggnadsminnen som omfattas av lagen om byggnadsminnen (SFS 1960:690; 1976:440).

Fornlämningar

Inom området finns inga registrerade fornlämningar.

Riksintresse

Det aktuella området i Aspudden omfattas inte av något riksintresse för kulturmiljövården.

ÖVRIGA STÄLLNINGSTAGANDEN

Översiktsplan Stockholm

I *Översiktsplan för Stockholm*, antagen av kommunfullmäktige i februari 2018, definieras Aspudden som del av den centrala stadens utvidgning. Översiktsplanen beskriver Aspudden som förstad, med blandad bebyggelse från olika tidsepoker och med stora möjligheter till stadsutveckling genom komplettering av ny bostadsbebyggelse, förskolor och skola och service.

I översiktsplanen konstateras att staden står inför en omfattande förändring som kan jämföras med det sena 1800-talet och rekordåren. För att kunna möta denna utveckling förespråkas ett medvetet förhållningssätt till kulturhistoriska värden.

Att väva samman ny bebyggelse med befintliga värden är angeläget i stadsbyggandet. Nya tillägg i stadsväven ska uttrycka ett medvetet förhållningssätt till kulturmiljöns värden.

För att säkerställa de kulturhistoriska värden har planeringsriktningar formulerats. Nedan redovisas ett urval:

- *Kunskap om stadens stadsbyggnadskaraktärer och stadslandskapet ska vara en utgångspunkt vid förändring, förnyelse och förtätning i stadens befintliga områden.*
- *Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.*
- *Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.*
- *Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen.*

I Översiktsplanen har staden slagit fast att Aspudden, liksom andra närförorter, utgör del av centrala Stockholm och att utvecklandet av stadsdelen bidrar till att nå stadens mål *Vision 2020 - En Stad i världsklass*. Stadens mål är vidare att utveckla förstadens bebyggelse med respekt för det särpräglade naturlandskapets karaktärsdrag tillsammans med bevarande av bebyggelsens årsringar.

Som del av arbetet med Översiktsplanen har staden tagit fram flera förstudier som berör det aktuella planområdet. Som bakgrundsmaterial för denna analys kan särskilt nämnas *Landskapsanalys Aspudden/Midsommarkransen* och *Kulturmiljöutredning Aspudden och Midsommarkransen* (båda Nyréns Arkitektkontor, 2012).

Stockholms stadsmuseums klassificering

I Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering av är bostadskvarteren i direkt anslutning till det aktuella planområdet generellt gulmarkerade. Detta anger att det är fastigheter med bebyggelse med en positiv betydelse för stadsbilden och/eller ett visst kulturhistoriskt värde. Det aktuella området gränsar även direkt till område som av stadsmuseet klassificerats som *Kulturhistoriskt värdefull miljö*, se nästa sida. I dessa områden behöver särskild uppmärksamhet ägnas åt kulturhistoriska värden. Det område som klassificerats som Kulturhistoriskt värdefull miljö utgörs av centrala Aspuddens bebyggelsekärna, längs Hägerstensvägen, där flertalet byggnader är grönmärkade (se kartbild). Grönmärkning anger byggnader av högt kulturhistoriskt värde.

Stockholms stadsmuseums klassificering är inte juridiskt bindande men bör ses som starkt vägledande vid bedömning av en byggnads kulturhistoriska värde.

Historik

ASPUDDEN BLIR FÖRSTAD

Aspudden hörde fram till 1700-talets mitt till en av stockholmstraktens största gårdar, Årsta säteri. Under 1760-talet avstäckades Hägerstens gård, med torpen Stora och Lilla Aspudden, från Årsta och under 1870- och 1880-talen styckades även Hägerstens gård och såldes i delar. Området för dagens Aspudden köptes år 1900 av Byggnads AB Manhem som påbörjade omvandlingen till förstad, med hem för en framväxande arbetarbefolkning.

Arkitekten P. O. Hallman anlätades av Manhemsbolagen för att göra en modern stadsplan. I Hallmans första planförslag från 1906 syns ett stadsmönster som anpassats till platsens topografi, med slingrande gator, en oregelbunden och öppen kvartersstruktur och ett antal strategiskt placerade monumentalbyggnader. En tänkt spårvägslinje från Gröndal i norr löper längs en centralgata. Planen reviderades senare, för att ge plats för en ökad exploatering, och P.O. Hallmans slutgiltiga plan visar mer slutna kvarter. Centralgatan utgörs, liksom idag, av den gata som idag är Hägerstensvägen, söder om det aktuella planområdet.

Manhemsbolagen, som tidigare byggt arbetarbostäder på Södermalm, påbörjade exploateringen med att år 1903 flytta St. Sigfrids kapell till området för att förse den framtida befolkningen med en plats för själavård. Kapellet kom senare att ge namn till Sigfridsvägen, som löper genom det aktuella planområdet. Exploateringen av centrala Aspudden fortsked under 1910-talet och den nya bebyggelsen gestaltades i en enhetlig jugendinspirerad arkitekturstil, med ljusa putsade fasader och branta takfall i tegel. Exploateringen avstannade under tiden för det första världskriget, då de nya arbetarbostäderna i förstäden ansågs ha alltför höga hyror.

1. Flygbild över Aspudden mot öster, ca 1935.
Fotograf O. Bladh. Källa: Digitala Stadsmuseet

EXPANSION TILL NATURMARK

Först på 1930-talet återupptogs utbyggnaden och Aspudden fortsatte att expandera kraftigt in på 1940-talet. Hallmans täta stadsplan övergavs och den nya bebyggelsen följde modernismens bebyggelseideal, med hus-i-park. Vid denna tid bebyggdes fastigheterna i direkt anslutning till det aktuella planområdet och de aktuella parkområdena Varnhemsparken och Vadstenalunden sparades som parkmark. Den nya bebyggelsen med flerfamiljshus, i form av punkthus och lamellhus, kompletterades med privata småstugor - kataloghus i trä på betongsocklar, på kuperade tomter i stadsdelens högre belägna delar. Aspuddens nya yttre krans av bebyggelse befolkades främst av barnfamiljer och kvar i den äldre kvartersstaden blev främst äldre och ensamstående.

STOCKHOLMSSTILEN

Vid tiden för Varnhemsparkens och Vadstenalundens anläggande, på 1940-talet, utgjorde *Stockholmsstilen* det rådande landskapsidealet för planering och skötsel av park och naturmark i såväl centrala Stockholm som i anläggandet av dess förstäder.

Stockholmsstilen utvecklades som del av modernismens stadsplanering och utgår från de ideal för planering av naturmark och stråk i stadsbilden som lyftes fram av Holger Blom, stadsträdgårdsmästare 1938-1971, och hans föregångare Osvald Almqvist. Det var en för tiden radikal planeringsideologi, med progressiva och nyskapande tankar kring stadsparkens gestaltning, funktion och innehåll. Stadsparken utgjorde nu inte bara ett stadens gröna finrum utan blev ett aktivt stadsbyggnadselement som skulle ge stadsborna tillgång till naturen och plats för lek, rekreation, samvaro och kultur.

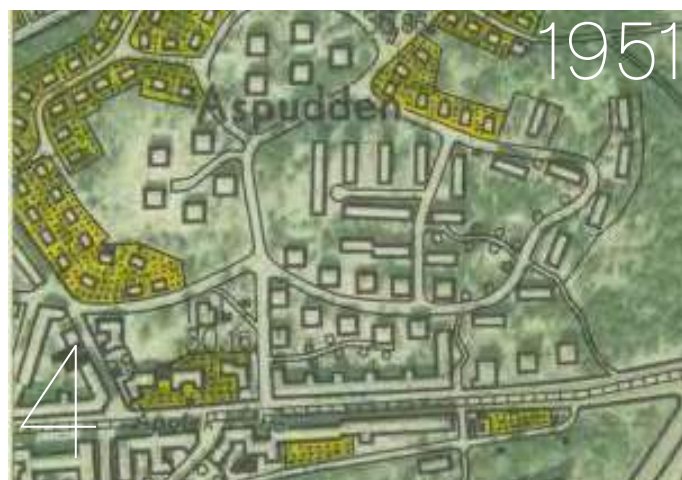
Naturens och Mälardalenstypiska karaktärsdrag utgjorde estetisk utgångspunkt för gestaltning och planering av tidigare naturmarkspartier och parker gestaltades som en slags stiliserad natur. Växtmaterialet valdes utifrån naturligt förekommande arter och tidens parker kännetecknas av stiliserad "skog" med ek, tall, björk och ask, bortgallrade buskar och sly och vårdade bryn. Trappor och terrängmurar utformades i granit med enkla stålrörsräcken.

FÖRSLUMNING OCH UPPRUSTNING

Under 1960-talet lades spårvägen ned och en tunnelbanestation uppfördes i centrala Aspudden. Staden utgjorde nu majoritetsägare av marken och exploatering skedde främst genom allmännyttan. En åldrande befolkning föranledde att staden inte prioriterade underhåll eller utbyggnad av service och skolor, och området upplevdes snart som delvis förslummat. En ökande bilism gav dessutom bullerproblem och bebyggelsen i centrala Aspudden hotades år 1970 av rivning. Staden valde dock att renovera beståndet och en genomgripande upprustning skedde i slutet på 1970-talet och början på 1980-talet. Bullersituationen i området löstes genom att Hägerstensvägen stängdes av för genomfartstrafik. Renoveringsvägen omfattade bebyggelsen intill planområdet och exempelvis Kv. Kråklan 4 genomgick 1979-1987 omfärgning av fasad samt utbyte av balkongräcken och fronter.

FÖRTÄTNINGAR

Under 2000-talet har Stockholms stad expanderat kraftigt. I Aspudden har en befolkningsföryngring skett. Trycket på bostäder har medfört att flera av 1940-talets småhustomter har exploaterats med små flerbostadshus, inom befintlig eller ny detaljplan. Befolkningsökningen har även föanlett tillkomst av förskolor, ofta i form av lägre paviljonger i trä, som förskolan längs Schlytersvägen, på motstående sida gatan från planområdet. I övriga delar av Aspudden har även viss förtätning av lucktomter och tidigare industritomter skett. De två aktuella parkområdena Vadstenalunden och Varnhemsparken har bibehållits i utbredning och gestaltning och har fortsatt användning som bostadsnära naturmark.

2. 1817: Utsnitt ur 1817 års karta över Stockholm med omgivning, Aspudden utgör del av Hägerstens gård.

Källa: Stockholms stadsmuseum, Stockholmskällan.

3. 1906: Utsnitt ur Karta öfver Stockholm med omgivning 1906. Dittflyttade St Sighfrids kapell utgör den planerade förstaden Aspuddens första byggnad. Källa: KB

4. 1951: Ekonomiska kartan från 1951. Aspuddens bebyggelse har nu utvidgats till det aktuella området.

Källa: Lantmäteriet

5. Karta med bebyggelseår.

Källa: Kulturmiljöanalys av Aspudden och Midsommarkransen, Nyréns Arkitekter, 2012.

Karaktärisering

LANDSKAPET OCH MARKEN

Aspudden präglas av Stockholms topografiska förutsättningar skapade av Mälardalens skärgårdslandskap: Höga förkastningsbranter i norr som möter tidigare uppodlade sänkor och skogklädda kullar. Det är ett karaktäristiskt sprickdalslandskap som dominerar Stockholmstrakten med berg i dagen och tidigare odlingsbar mark i dalarna. Den tidiga bebyggelsen i Aspudden återfinns i dalgångarna, med senare tillkommen bebyggelse som hus-i-park på bergknallarna.

Det aktuella området utgör del av Varnhemsparken, som omgärdar de fem punkthusen i Kv. Spillkråkan, Skratmåsen och Snöskatan, samt del Vadstenlunden, i sträckningen längs Sigfridsvägen. Varnhemsparken och Vadstenalunden utgör typiska exempel på Stockholmsstilens stilideal, med synliga klippållar, obearbetade sprängkanter och uppvuxna bestånd av främst ädelträ, björk och tall, med inslag av vildros och skärgårdsväxter. Området är idag delvis förslytat men i övrigt oförändrat sedan 1950-talet, utöver komplettering av modernare fallskyddsräcken av stålätstyp vid områdets skarpaste branter.

Höjdskillnader på tomtmark är generellt bearbetade med naturstensmurar och trappor utgörs av naturstenstrappor med enkla smidesräcken som följer terrängen. Kanstenar utgörs generellt av granit och markbeläggning utgörs av betongplattor och asfalterade ytor vid entrévägar och uteplatser. Småhusbebyggelsen har en mer varierad tomtbearbetning, men även här sker mötet mellan gata och tomt med naturstensmurar.

BEBYGGELSE

Stadsdelens första bebyggelse, enligt Hallmans plan, är placerad på slät mark i dalgången som löper mot Årstaviken. Naturmarken och kullarna bakom sparades som natur- och parkmark eller bebyggdes som villatomter.

Aspuddens centrala stråk omkring Hägerstensvägen har karaktären av tät stenstad. Den slutna kvartersstaden utgörs de mest aktiva stråken och där finns service och tunnelbana, vilket ger området stadskaraktär. På baksidan av de centrala kvarteren luckras den täta staden upp. De slutna kvarteren öppnar sig mot soliga väderstreck och gatorna intill är bebyggda med hus i park så som villor, punkthus, tjockhus och lamellhus.

I det aktuella området, med bebyggelse från 1930-40-talen, följer bebyggelsen topografin och breder ut sig även över de tidigare sparade höjderna. Variationer i byggnadshöjder

förstärker landskapets form och ger karaktär åt området. Bebyggelsen är placerad i tydligt avläsbara grupperingar, i formationer med punkthus respektive lamellhus, avsedda att synas på långt håll.

Stenstadens kvarter utgör kärnan i Aspuddens utbud av service, och flertalet byggnader har här lokaler i bottenplan mot gata. Även det aktuella planområdets byggnader, med hus-i-park, innehåller delvis lokaler och service i bottenplan, ofta placerade på hörn, men delar av bebyggelsen saknar helt lokaler.

Senare tillkommande bebyggelse utgörs av ett större bostadskomplex från 1980-talet, i en postmodern stil och skala som anknyter till kvartersbebyggelsen. Nyare tillskott finns även i form av mindre flerbostadshus eller större flerfamiljshus med en delvis ny volym och karaktär, där byggnadernas skala kraftigt förstörats och fyllt ut tomtmarken.

Fasader i områdets närhet utgörs främst av putsade ytor, färgsättningen är sammanhållen och följer bebyggelsens formationer. Centrala Aspuddens jugendinspirerade byggnader är putsade i en ljus, varmvit puts. Bebyggelsen i planområdets närhet utgörs främst av putsade fasader i roströda respektive varmt ljusgula kulörer. Sockeln följer genomgående topografin, med ett varierat övre liv, men blir sällan våningshöj. Fönster och dörrar är oftast i trä, med tidstypisk detaljering och beslagning. Fönsteromfattningar saknas - som i kvarteret Kråklan längs Schlytersvägen, uppförda 1945-48 - alternativt utgörs av en vit putskant - som i punkthusen i Varnhemsparkens mitt, uppförda av Stockholms stads fastighetskontor 1948-1952. Balkonger utgörs av täta sidor av plåt och plattor i betong. Taklandskapet domineras av rött lertegel. Bland den sentida bebyggelsen förekommer även takplåt i olika kulörer.

Småhusbebyggelsen har en heterogen färgsättning och materialpalett. Småhusen bestod ursprungligen generellt av enplansvolym i trä, med puts eller träpanel på fasader och taktäckning av lertegel. Byggnaderna placerades ovanpå en betongsockel som anpassats till terrängen - ofta med slutningsvåning. Småhusen i närområdet bär idag generellt spår av flera olika tidslager, så som fönsterbyten och tillbyggnader. Senare tillkommen bebyggelse i området har en mycket heterogen färg- och materialpalett, som kraftigt avviker från det tidiga 1900-taletets bebyggelse och dess mer sammanhållna karaktär. Inslag av moderna skivmaterial och sten förekommer på nytillkomna byggnaders fasader. Lika så förekommer varierande lösningar vid hantering av nivåskillnader.

1. Varnhemsparkens södra sluttning, i korsningen Sigfridsvägen/Schlytersvägen
2. Vy från Vadstenalunden mot punkthus och Varnhemsparken
3. Punkthus-i-park med med sammanhållen gestaltning och färgsättning (byggår 1948-1952).
4. Butikslokal över byggnadshörn.
- 5-6. Punkthus längs Schlytersvägen med tydlig karaktär av hus-i-natur (byggår 1945-1948), sentida marktrappa.
7. Småhusbebyggelse i närområdet. I fonden skymtar ett mindre flerbostadshus uppfört på befintlig småhustomt.

Kulturhistorisk värdering

FRAMVÄXANDE FÖRSTAD

Aspudden som helhet berättar om stadens framväxt och behov. Stadsdelen är ett tydligt exempel på gentrifiering där en tidig arbetarbebyggelse gradvis förslummades för att sedan övergå till en populär stadsdel för en yngre befolkning. I dag är området en integrerad del av staden.

Stadsdelen har växt fram etappvis sedan tidigt 1900-tal. Från utbyggnaden av centrala Aspudden enligt Per Olov Hallmans tidiga planmönster för Aspudden, med tät kvartersstadsbebyggelse och slutna till halvöppna gårdar, till den tidiga modernismens förändrade stilideal med hus-i-park, följt av samtidens förtätningar.

Planområdet visar på modernismens stadsplaneideal där öppna gårdar och natur var betydelsefulla komponenter. Det berättar om folkhemmets framväxt och hur tidigare svårbebyggda impediment togs i anspråk för bebyggelse.

STOCKHOLMSSTILEN

Varnhemsparken och Vadstenalunden utgör två relativt välbevarade kvartersparker från den tidiga modernismens Stockholm och tiden för utbyggnaden av stadens förstäder. Den för Stockholmsstilen typiska, anlagda och delvis ursprungliga skärgårdslandskapskaraktären, med hållmark och gles blandskog av främst ädelträ, björk och tall samt inslag av skärgårdsväxter och vildros är väl bibehållen om än något förslyad.

De båda parkerna var aldrig planerade som rekreationsyta för en bredare krets av besökare, utan planerades främst som en friyta för boende i intilliggande kvarter. Parkerna är delvis svårtillgängliga, då de till merparten består av brant klipp- och hållmark och sprängkanter mot gaturummet, och inbjuder inte till stadigvarande vistelse. De saknar även iordningställda promenad- eller cykelstråk samt utrustning.

NATUR I STAD

Det kommunala ägandet av marken, som del av den större fastigheten Aspudden 2:1, har bidragit till att bibehålla parkmarkens karaktär av naturmark och inga avstyckningar eller byggnationer har skett sedan 1950-talet. Områdets norra del är väl underhållen som luftig, stiliserad "skog" och utgör karaktärsskapande förgrund till punkthusbebyggelsen på höjden. Områdets södra delar mot centrala Aspudden är mer förvildad.

Varnhemsparken utgör en visuell, grön buffertzon till dalgångens mer täta kvartersstadsmönster. Naturmarkens storlek bidrar till en bibehållen upplevelse av att bebyggelsen är sprungnen ur marken, utan tydligt avläsbara gränser mot områdets kvartersgårdar.

HUS-I-PARK

Den befintliga bebyggelsen från 1940-talet, i direkt anslutning till planområdet, är välbehållna exempel på modernistisk bostadsbebyggelse i Stockholms förstäder. Bebyggelsegruppen i Kvarteret Spillkråkan, Skrattmåsen och Snöskatan - uppförda av Stockholms stad 1948 - utgör ett tydligt avläsbart blickfång från centrala Aspudden. Punkthusen och lamellhusen intill Vadstenalunden angränsar direkt till centrala Aspuddens kärna av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Båda bebyggelseområdena har kulturhistoriskt värde som tydlig årsring från

1. Stockholmsstilen: Hus-i-park och stiliserad "natur"
Foto: Plaskdammen i Fredhällsparken, foto av K.W. Gullers ca 1946. Källa: Nordiska Museet

Förhållningssätt

Följande förhållningssätt bör beaktas för att säkerställa kulturhistoriska värden och bibehålla betydelsefulla karaktärsdrag i det fortsatta planarbetet. Förhållningssättet utgår från den befintliga bebyggelsen och hur den har gestaltats. Vår bedömning är att det i detta fall är mest fördelaktigt att ansluta till den befintliga 1940- och 50-talsbebyggelsen och Stockholmsstilen, med parkmark förvaltd som naturmark. Naturmarken är tydligt karaktärsskapande och värdebärande, varför ny bebyggelse ska gestaltas medvetet utifrån denna förutsättning.

TYPOLOGI OCH FOTAVTRYCK

- Placering av byggnadskroppar bör medvetet följa antingen terrängen eller den intilliggande modernistiska punkt- och lamellhusbebyggelsens helt nord-sydliga riktning.
- Nya byggnader bör upplevas som hus-i-naturmark
- Placering av volymer ska göras utifrån val av typologi.
- Fotavtrycket, som är avhängigt typologin, ska hållas på en sådan nivå att naturmarken är tydligt framträdande.
- Fotavtrycken för de enskilda byggnadsvolymer bör ansluta till den modernistiska bebyggelsen.

LANDSKAP OCH MARK

- Minsta möjliga bergsskärningar ska eftersträvas.
- I det fall brottyta lämnas synlig ska denna behandlas som en del av gestaltningen.
- Sprängkanters och stödmurars höjd mot gata bör särskilt studeras, för att inte upplevas som del av bebyggelsens fasad. Livförkjutningar eller terrasseringar kan övervägas där sprängkanter riskerar att bli byggnadshöga.
- Särskilt omsorg bör ges åt landskapsplanering intill de nya byggnaderna. Naturmark bör sparas så nära de nya byggnaderna som möjligt.
- Den nya bebyggelsens tomtgräns bör ej vara tydligt avläsbar och visuella gränser så som staket och häckar bör ej medges annat än som avgränsning av uteplats i direkt anslutning till ny byggnad.
- Den befintliga bebyggelsen bör ges en bibehållen krans av naturmark som buffertzoon, vilket bör beaktas i fastställdhet av gräns för ny kvartersmark respektive parkmark.
- Stödmurar och trappor bör utformas i natursten eller med beklädnad av natursten. Även omsorgsfullt gestaltade, platsanpassade trappor och murar av betong kan vara godtagbara i anslutning till nya byggnader. Räckben bör utformas som enkla smidesräckben.
- Uppvuxna träd bör så långt det är möjligt behållas, särskilt på förgårdsmark mellan byggnad och gata.
- Den befintliga naturmarken inom nya fastigheter och inom kvarstående parkmark måste skyddas under byggtiden för att bibehålla befintliga värden gällande artrikedom, markvegetation, uppvuxna träd och buskage.

PROPORTIONER OCH GESTALTNING

- Proportionerna ska samspela med den modernistiska bebyggelsen.
- Höjden på volymer ska anpassas för att inte konkurrera med byggnaderna på höjden.
- Den nya bebyggelsens fasadmateriäl behöver inte följa den befintliga bebyggelsen, som är heterogen i karaktär.
- Vid val av fasadmateriäl ska god helhetsverkan med kringliggande bebyggelse eftersträvas.
- Fasadens huvudsakliga kulör ska väljas medvetet så att den harmonierar med den närliggande modernistiska bebyggelsen.
- Kulör bör hållas samman gruppvis, antingen inom hela den nya bebyggelsen, eller på respektive sida om Sigfridsvägen.
- Fasadpartier med avvikande kulörer är i linje med befintlig bebyggelses fasadgestaltning.
- Harmoni och enkelhet går före lekfullhet och polykroma inslag.
- Takmaterialet kommer att utgöra en del utav ett vidare taklandskap, som inkluderar Aspuddens centrala stråk av byggnader med högt kulturhistoriskt värde. Taken bör kläs med lertegel, för att smälta in i omgivande bebyggelse.
- Sockelvåning bör gestaltas lika omkringliggande bebyggelse, med en endast delvis uppdragen sockel som följer terrängen. Våningshög sockel förekommer på suterrängvåning.

2. Stockholmsstilen i Aspudden: Trappa av natursten i Kv. Påken, norr om Vadstenalunden. Foto: Lennart af Petersens, 1960.
Källa: Stockholms Stadsmuseum/Digitala Stadsmuseet.

Källor

LITTERATUR:

Parkstaden : Stockholms landskap och stadens rum.
Alvestam, Britt-Marie Alvem m.fl. Samfundet S:t Eriks årsbok.
2017. Historiska Media.

Vårt gröna Stockholm: Parker, parklekar, promenader och konst. Bengt Edlund. 2018. Stockholmia förlag

Stockholm : en historia i kartor och bilder.
Helena Friman, Göran Söderström. 2008. Wahlström &
Widstrand

STOCKHOLMS STAD

Översiktsplan för Stockholm, 2018.

Landskapsanalys Aspudden/Midsommarkransen, Nyréns Arkitektkontor, 2012.

Kulturmiljöutredning Aspudden och Midsommarkransen,
Nyréns Arkitektkontor, 2012.